

Rondleiding Urmond en lezing in de Terpkerk.

Op donderdag **23 april 2009** is de Kring De Westelijke Mijnstreek van het LGOG te gast in Oud Urmond.

In samenwerking met de Urmondse Monumentenstichting vindt in het oude stadje aan de Maas een rondleiding plaats gevolgd door een lezing in de Terpkerk.

1. Korte geschiedenis.

Bandkeramische vondsten in het lössstreek tussen Obbicht en Elsloo tonen aan dat in deze streek ca. 4000 jaar voor Christus reeds volksstammen uit Bohemen en Moravië waren neergestreken.

De vroegste geschiedenis van Urmond duikt op als op Pinksterdag 14 juni 1153 keizer Frederik I Barbarossa te Worms een besluit uitvaardigt, waarbij goederen onder "Overmunthe juxta Mosam" gelegen, teruggeschonken worden aan de Aartsbisschop van Keulen.

"Vrijstadt Urmond" behoorde vanaf 1400 tot het Land van Gulik. Voor Gulik had Urmond bijzondere waarde omdat ze toegang gaf tot de maashaven die zich aldaar bevond.

Van hieruit werden goederen naar en van het achterland vervoerd naar het noorden (Dordrecht) en het zuiden (Luik) en werd tol geheven.

Deel 15 van Monografieën uit het land van Sittard: dritte urmunder zollrechnung 1680 – 1682 van J.A. Knoors geeft een goed beeld van goederen die de haven van Urmond in- en uitgingen.

Ter bescherming van de Vrijheid en haar haven werd rond 1300 Urmond versterkt met een omwalling, die versterkt waren met vijf rondelen en er werden vier ingangspoorten gebouwd. De Bergerpoort, de Koypoort, de Vonckepoort en de Steinderpoort. In 1856 werd de laatste poort, de Koypoort, door het gemeentebestuur verkocht en afgebroken.

Door de aanleg van de Zuid-Willemsvaart, in 1826 voltooid, verloor de haven snel haar betekenis, mede door het gedeeltelijk dichtslibben en de hoge tolrechten.

Vandaag de dag herinnert een deel van de vroegere kademuur nog aan het bestaan van de haven.

Midden van de jaren 50 van de vorige eeuw heeft Urmond de grillen van de Maas aan de lijve ondervonden.

Door de ontginning van de Staatsmijn Maurits zakte het dorp steeds verder weg. In 1947 was Urmond reeds enige meters gezakt. Steeds meer oude pittoreske huizen in het laagst gelegen deel van het dorp, de z.g. "Bath" werden slachtoffer van het water en de voortwoekerende mijnverzakkingen.

Op den duur was er maar één oplossing: afbreken en verhuizen naar hoger gelegen oorden. Zo verdween een historisch belangrijk deel van de oude Maasstad inclusief het in 1854 gestichte klooster van de Minderbroeders Conventuelen en het uit 1790 stammende Redershuis van de familie Bauduin.

In 1957 werd de huidige parochiekerk van de parochie H. Martinus gebouwd.

De oude kerk, heden ten dage genoemd de Terpkerk, raakte in verval.

2. Urmondse Monumentenstichting.

In 1975 werd op initiatief van de toenmalige burgemeester Coenders de Urmondse Monumentenstichting opgericht.

1. De stichting beoogt de in Urmond aanwezige monumenten te behoeden voor verval en ondergang en, mede door het bevorderen van een passende bestemming daarvoor, in stand te houden, een en ander in de zin van de Monumentenwet

2. Onder monumenten worden niet alleen verstaan onroerende goederen wegens hun schoonheid en historische betekenis maar ook roerende zaken van historische betekenis

3. Eigen monumenten

De Urmondse Monumentenstichting is eigenaar van de inmiddels geheel door haar gerestaureerde Terpkerk, de Mariakapel beter bekend onder de naam Bokkerijderskapel en de Barbarakapel uit 1952. De Terpkerk en de Mariakapel zijn rijksmonumenten.

De Terpkerk is in 3 tijdperioden gebouwd.

Het oudste gedeelte is het eenvoudige langwerpige schip met het iets smallere $\frac{3}{4}$ gesloten koor. Dit schip werd gebouwd in 1792 – 1793 en staat op de plaats van een vroegere kerk. Het altaar is naar het zuiden gericht; daar waar het traditie is om kerken te situeren met het altaar naar het oosten.

Dit heeft alles te maken met de ligging van de terp.

De sacristie werd in 1805 gebouwd boven het graf van Melchior de Krahe, die in deze parochie pastoor was van 1770 tot 1805.

Tot 1843 stond, los van het kerkgebouw, de toren van de vroegere kerk. In dat jaar werd de huidige kerktoren gebouwd.

De Terpkerk is nu een zeer geliefde expositieruimte waar nagenoeg het gehele jaar door kunstenaars hun werken tentoonstellen.

De Mariakapel.

De paters Dominicanen hebben in vroeger eeuwen in alle parochies in de omgeving van Sittard de broederschap van de rozenkrans gebracht, waarvan een zegenrijke invloed is uitgegaan. Onder de plaatsen die daardoor beïnvloed zijn mag men op de eerste plaats wel Urmond rekenen, destijds als Maashaven een belangrijke stad, die na Sittard in het Guliksch gebied van ons tegenwoordig Limburg wel de voornaamste was.

In Urmond werd de rozenkransbroederschap onder invloed van de paters Dominicanen van Sittard opgericht in 1742 onder pastoor Johannes Loosen. De Mariaverering was in Urmond zeer vurig en mede daaraan was het te danken dat buiten de stad in het veld tussen 1751 en 1755 een Mariakapel werd opgericht op het land van de parochie. Ze lag buiten de wallen, doch was door de Koepoort in de Koestraat (de huidige Brugstraat) makkelijk te bereiken.

De Barbarakapel.

Na de totstandkoming van de woningbouw op de Kattekop werd door het kerkbestuur besloten om de jaarlijkse Sacramentsprocessie door deze nieuwe wijk te leiden. Dit gebeurde voor het eerst in 1950. Aan de Hoge Bergstraat werd bij die gelegenheid door de bewoners een rustaltaar geplaatst.

Toen ontstond bij de bewoners het idee om een definitieve kapel te bouwen en werd een comité opgericht.

Na de benodigde financiën en materialen vergaard te hebben ontstond binnen het comité het idee om dhr. Eug. Quanjel, hoofdopzichter bij De Staatsmijnen in Limburg en begenadigd kunstenaar, te benaderen als architect. Dhr. Quanjel was daartoe bereid. Hij ontwierp de kapel en het prachtige bas-reliëf, voorstellende de H. Barbara, staande naast een koeltoren met een schachtblok (model Staatsmijn Maurits). Aan haar voeten zijn mijnwerkers bezig met het delven van kolen.

De kapel werd door de bewoners in eigen beheer gebouwd.

Op het verzoek van het comité aan Mgr. Lemmens, Bisschop van Roermond, om de kapel in te zegenen antwoordde deze:

Roermond, 11 maart 1952

Goede Vrienden,

Wat hebt gij allen fijn samengewerkt om de H. Barbarakapel tot stand te brengen. Als geheel bijzondere uitzondering, ook omdat ik zoveel houd van mijn mijnwerkers, zal ik Paasmaandag komen. In de voormiddag moet ik wel in Maastricht zijn, feest van de Sterre der Zee, aldus zal ik in de namiddag komen tegen 4 uur om de kapel in te zegenen.

Met vriendelijke groet,
Mgr. Lemmens.

Na het inzegenen van de kapel sprak de Bisschop de woorden:

“ De kapel zal steeds een bewijs blijven van de edelmoedigheid van Urmond”.

Als gevolg van renovatiewerkzaamheden op de Kattekop is de oude kapel in 2008 gesloopt en vervangen door een exacte copie.

4. Overige monumenten

Naast de monumenten in eigendom van de Urmondse Monumentenstichting bevinden zich in Urmond tientallen monumentale gebouwen.

Een korte bloemlezing:

Protestante Kerk gebouwd in 1685 na de Gulikse godsdienstvrede van 1672/1682 die een einde maakte aan anderhalve eeuw godsdienststrijd. Eenbeukig bakstenen gebouwtje met halfronde sluiting.

Plavuizen vloer in 1701 geschonken door Maasschippers die in Naamse steen handelde. Na de Gullikse tijd sinds 1815 bij Ned. Hervormde Kerk. Thans Samen op Weg.

Voormalige Hervormde Pastorie, oorspronkelijk uit 1705 op middeleeuwse fundamenteen en kelder. Ingrijpend verbouwd in 1827.

Schippershuis. 17de eeuws huis.

Schippershuis, aan de straatzijde afgesloten door in- en uitgezwenkte gevel in de trant van de Maaslandse Renaissance.

Het huis is een van de meest fraaie voorbeelden van de Maaslandse renaissance-bouwkunst in heel het Maasland.

Links van de ingang v.h. Schippershuis, is een ingangslatei uit 1570 met het symbool v.d. H. Geest. Waarschijnlijk gebruikt als tehuis voor bejaarde Maasschippers.

Raadhuis van de voormalige gemeente Urmond. In de tweede helft van de negentiger jaren zijn een aantal z.g. jonge monumenten, gebouwd tussen 1850 en 1940, op de monumentenlijst geplaatst. Het zijn gebouwen met een grote cultuurhistorische waarde. Dit jonge monument is gebouwd in 1937/1938. Het is ontworpen door architect ir. A. Swinkels uit Maastricht. Een bijzonderheid is het torentje waarin het trappenhuis is ondergebracht. De stijl van het torentje herinnert aan de Renaissance. Het gebouw is harmonisch en stijlvol.

Het oude veerhuis pand Urmonder Maasstraat 4 deed, toen Urmond nog een voetveer naar België kende, dienst als veerhuis. Het ten dele 17de eeuwse woonhuis met speklagen heeft een gepleisterde voorgevel. Het is van belang vanwege de ligging in de nabijheid van de kerk.

Urmonder Maasstraat 3

Monumentaal herenhuis uit het begin van de 18de eeuw van baksteen met verdieping en zadeldak. Voorgevel met vijf traveen. Voor natuurstenen trappen is in mozaïek van maaskeitjes een ciborie afgebeeld, hetgeen een aanwijzing zou kunnen zijn dat dit huis ooit als pastorie dienst heeft gedaan.

Pand Brugstraat 4: gebouwd in 1790 (zie sluitsteen boven de poort) Het is een bakstenenhuis met verdieping en zadeldak. Voorgevel van vier traveeën met segment boogingang en -vensters in Naamse steen en links een koetspoort. Een bakstenen huis met zadeldak. De voorgevel bestaat uit vier traveeën met segmentboog - ingang en -vensters vervaardigd uit Naamse steen. Links ligt een koetspoort. Op de poort geeft de sluitsteen het jaar 1790 aan. Ook het ankerjaartal is 1790.

Pand Grotestraat hoek Hoolstraat:

Hoeve met woonhuis van baksteen en speklagen voorzien van een verdieping met zadeldak. 17de eeuw. Ingang en vensters uit latere tijd

Haaks op de hoeve met woonhuis aansluitend aan de Grote Straat, een lagere poortvleugel. In het interieur zijn vroeg 18de eeuwse Louis XV-schouwen bewaard gebleven.

Grotestraat 33

Dit pand uit de tweede helft van de 18de eeuw, getuige het ankerjaartal 1770, heeft vroeger dienst gedaan als burgemeesterswoning. Het is een monumentele patricierswoning met mooi binnenerf. Het huis is een goed voorbeeld van een

Maaslandse woning van het brede geveltype.

De geschiedenis en de huidige monumenten van Urmond zijn voldoende redenen om op donderdag 23 april a.s. deel te nemen aan de rondleiding gevolgd door een lezing in de Terpkerk.

De avond begint om 19.30 uur in de Terpkerk Grotestraat 26, Urmond
Iedereen is welkom.

Harry Meulenberg
Secretaris UMS

